

OSHQAZON ICHAK KASALLIKLARINI ZAMONA VIYTEKSHIRISH USULLARI.

Qirg'izova Xolida Xudoyberdiyevna

*Namangan davlat universiteti Tibbiyot
fakultetning Klinik fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi.*

Ashuraliyeva Dilnoza Xayrullo qizi

*Namangan davlat Universiteti Tibbiyot
fakultetning Davolash yonalishi 4-bosqich talabasi*

Anotatsiya: Oshqozon-ichak kasalliklari zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biridir. Ushbu maqolada ushbu kasalliklarni aniqlash uchun zamonaviy texnologiyalar va ularning afzalliklari tahlil qilinadi. Tadqiqotda diagnostik usullarning samaradorligi, nojo'ya ta'sirlari va kelajakda qo'llanilishi muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: oshqozon-ichak kasalliklari, zamonaviy diagnostika, endoskopiya, ultratovush tekshiruvi, genetik tahlil.

Oshqozon-ichak kasalliklari dunyo bo'ylab keng tarqalgan bo'lib, ularning surunkali shakllari va asoratlari insonlarning hayot sifati va mehnat qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy turmush tarzi, noto'g'ri ovqatlanish, stress va ekologik muhitning buzilishi ushbu kasalliklar ko'payishiga sabab bo'lmoqda. Shuningdek, oshqozon-ichak tizimi kasalliklari turli yoshdagi odamlar orasida uchraydi, bu esa profilaktika, aniqlash va davolash usullarini doimiy takomillashtirishni talab qiladi.

So'nggi yillarda diagnostika texnologiyalarining rivojlanishi, jumladan, endoskopiya, biokimyoviy tahlillar, molekulyar-genetik usullar va zamonaviy tasvirlash texnologiyalarining qo'llanilishi oshqozon-ichak kasalliklarini erta bosqichda aniqlash imkoniyatlarini kengaytirdi. Shu sababli, ushbu mavzuni o'rganish va zamonaviy diagnostika usullarini ishlab chiqish nafaqat tibbiyot sohasidagi mutaxassislar, balki keng jamoatchilik uchun ham dolzarb hisoblanadi.

Ushbu maqola oshqozon-ichak kasalliklarini diagnostika qilishda zamonaviy yondashuvlarni yoritishga xizmat qilib, tibbiyot amaliyotida yangi innovatsion usullarni joriy etish bo'yicha ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Mavzuni o'rganilganlik darajasi: adabiyotlar tahlili

Oshqozon-ichak kasalliklarini diagnostika qilish masalasi bo'yicha dunyo va mahalliy miqyosda ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu kasalliklarni erta aniqlash va samarali davolashga qaratilgan ilmiy ishlar har yili ortib bormoqda. Adabiyotlar

tahliliga ko‘ra, oshqozon-ichak tizimi kasalliklarini aniqlashda quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha tadqiqotlar ajralib turadi:

Endoskopik usullar: Endoskopik diagnostika texnologiyalari, jumladan, yuqori aniqlikka ega fibrogastroduodenoskopiya va kolonoskopiya usullari, o‘tgan asrning oxiridan boshlab jadal rivojlanib kelmoqda. Ushbu sohada yapon olimlari (Masayuki Inoue va boshqalar) va Evropa gastroenterologiya markazlarining ishlari alohida o‘rin tutadi. Mahalliy olimlar, masalan, O‘zbekiston gastroenterologiya institutidagi tadqiqotlarda, endoskopik texnologiyalarning qo‘llanilishi va uning diagnostik ahamiyati bo‘yicha izlanishlar olib borilgan.

Biokimyoviy va immunologik usullar: Zamonaviy biokimyoviy markerlar, masalan, *Helicobacter pylori* infeksiyasini aniqlash uchun nafas testi, antitelalarni aniqlash usullari xalqaro miqyosda keng qo‘llaniladi. Amerika Gastroenterologiya Jamiyati (AGA) tomonidan ushbu infeksiyani diagnostika qilishda bir qator protokollar ishlab chiqilgan. O‘zbekistonlik olimlar tomonidan ushbu testlarning lokal populyatsiyalarda qo‘llanilishi va diagnostik sezgirligi bo‘yicha ishlar olib borilgan.

Tasvirlash texnologiyalari: Oshqozon-ichak tizimi kasalliklarini aniqlashda ultratovush (UZD), kompyuter tomografiyasi (KT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT) usullari bo‘yicha Germaniya va AQSh olimlari tomonidan ishlab chiqilgan yangi usullar keng tarqalgan. Ayniqsa, virtual kolonoskopiya kabi ilg‘or yondashuvlar diagnostik jarayonni ancha yengillashtiradi[5].

Genetik va molekulyar biologiya yondashuvlari: Molekulyar-genetik texnologiyalar, xususan, DNK va RNK sekvenirlash, oshqozon-ichak kasalliklarining irsiy omillarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada Genomika va Personal Tibbiyot Instituti (Harvard Medical School) tadqiqotlari alohida o‘rin tutadi. Mahalliy darajada bu yo‘nalishda izlanishlar endi rivojlanmoqda.

Farmakologiya va terapevtik yondashuvlar: Oshqozon-ichak tizimi kasalliklarini davolashda proton pompasi ingibitorlari (PPIs), probiotiklar va boshqa dori vositalarining samaradorligi bo‘yicha ko‘plab xalqaro va milliy tadqiqotlar mavjud. O‘zbekistonlik olimlar tomonidan mahalliy sharoitga mos bo‘lgan dori vositalarini qo‘llash bo‘yicha qator ilmiy maqolalar chop etilgan.

Adabiyotlar tahliliga ko‘ra, oshqozon-ichak kasalliklarini diagnostika qilishda endoskopik, biokimyoviy, tasvirlash, genetik va farmakologik yondashuvlar bo‘yicha sezilarli ilmiy salohiyat yaratilgan. Shu bilan birga, diagnostika texnologiyalarini mahalliy sharoitga moslashtirish va ulardan keng amaliyotda foydalanishni o‘rganish hali to‘liq hal etilmagan masala sifatida dolzarbligicha qolmoqda[3].

Oshqozon-ichak kasalliklari jahon bo‘ylab keng tarqalgan bo‘lib, sog‘liqni saqlash tizimiga katta yuk bo‘lib kelmoqda. Bu kasalliklar tashxisi aniq qo‘yilmasa, bemorlarning hayot sifati yomonlashadi va murakkab asoratlar kelib chiqadi. Ushbu maqolada zamonaviy diagnostik texnologiyalar, jumladan, endoskopiya, kompyuter

tomografiyasi (KT), magnit-rezonans tomografiya (MRT), va genetik tadqiqotlar tahlil qilinadi.

Me'da-ichak kasalliklarini zamonaviy usullar bilan tekshirish

Me'da-ichak (MI) kasalliklarini aniq va minimal invaziv usullar yordamida aniqlash samarali davolash uchun muhimdir. Zamonaviy texnologiyalar bu kasalliklarni aniqlash, tashxislash va kuzatishda sezilarli yutuqlarga erishdi. Quyida MI kasalliklarini zamonaviy tekshirish usullari keltirilgan:

Endoskopiya

- Maqsad: MI traktini vizual ko'rikdan o'tkazish.

- Turlari:

- Yuqori MI endoskopiya (ezofagogastroduodenoskopiya): Qizilo'ngach, oshqozon va o'n ikki barmoq ichagini tekshirish uchun ishlatiladi.

- Kolonoskopiya: Ichak va to'g'ri ichakni ko'rish uchun qo'llaniladi.

- Kapsula endoskopiya: Kamera bilan jihozlangan yutiladigan kapsula ichaklarni suratga oladi.

- Afzalliklari:

- To'g'ridan-to'g'ri ko'rish va biopsiya olish imkoniyati.

- Minimal invaziv.

- Yarani, o'simtani yoki yallig'lanishni erta aniqlash[2].

Tasvirlash usullari

- Magnit-rezonans tomografiya (MRI):

- Magnit-rezonans enterografiya (MRE): Mayda ichakning batafsil tasvirlarini beradi, ayniqsa Kron kasalligida foydali.

- Afzalliklari: Nurlanish yo'q; yumshoq to'qimalarning yuqori aniqlikdagi tasvirlari.

- Kompyuter tomografiyasi (CT):

- CT enterografiya: Ichaklarning batafsil ko'ndalang kesim tasvirlarini beradi.

- CT kolonoskopiya (virtual kolonoskopiya): An'anaviy kolonoskopiya kamroq invaziv alternativ.

- Ultratovush (UT):

- O't toshi, jigar muammolari yoki yallig'lanishlarni (masalan, appenditsit) aniqlashda qo'llaniladi.

Biokimyoviy va molekulyar testlar

- Axlat testlari:

- Yashirin qon, patogenlar yoki yallig'lanish markerlarini (masalan, kalprotektin) aniqlash.

- Qon testlari:

- Kamqonlik, yallig'lanish markerlari (CRP, ESR) yoki antitanachalar (masalan, seliak kasalligini aniqlash) uchun tekshirish.

- Nafas testlari:
 - H. pylori infeksiyasi va laktoza intoleransini aniqlash.
- Genetik va biomarker testlari:
 - MI o‘smalari yoki yallig‘lanishli ichak kasalliklariga moyillikni baholash.

Manometriya va pH monitoring

- Ezofagal manometriya:
 - Achalaziya kabi ezofagus harakatchanlik kasalliklarini baholash[1].
- 24 soatlik pH monitoring:
 - Qizilo‘ngachda kislotali qayt qilish (GERD) ni aniqlash.

Elastografiya

- Maqsad: Jigarning qattiqligini invaziv bo‘lmagan usulda baholash.
- Usullar:
 - FibroScan (transient elastografiya): Fibroz yoki sirozni aniqlash.
 - Magnit-rezonans elastografiya (MRE): Jigar kasalliklari uchun ilg‘or tasvirlash.

Endoskopik ultratovush (EUS)

- Endoskopiya va ultratovushni birlashtirib, MI traktining chuqur qatlamlarini tekshiradi.
 - Saratonni bosqichlash, oshqozon osti bezini tekshirish va biopsiya o‘tkazishda qo‘llaniladi.

Sun‘iy intellekt (AI) yordamida tashxislash

- AI yordamida endoskopiya polioplarni aniqlash va tasniflashni yaxshilaydi.
- Tasvirlar va biomarkerlar namunalarini tahlil qilib, xavf ostidagi bemorlarni aniqlash.

Yadro tibbiyoti usullari

- Pozitron-emissiya tomografiyasi (PET) skanerlari:
 - MI o‘smalari va metastazlarni aniqlash uchun qo‘llaniladi.
- Me‘da-ichak qon ketishi skanerlari:
 - MI traktida faol qon ketish joylarini aniqlash.

Funksional testlar

- Ichak harakatlari tadqiqoti:
 - Ichak harakatchanligini yutilgan markerlar yordamida kuzatish.
- Vodород nafas testlari:
 - Mayda ichak bakterial o‘shining (SIBO) va uglevodlarni o‘zlashtira olmaslikni tashxislash.

MI kasalliklarini zamonaviy diagnostik usullari aniq, minimal invaziv va tezkor natijalar beradi. Ushbu yutuqlar erta tashxis qo‘yish, individual davolash va bemor natijalarini yaxshilashga xizmat qiladi[5].

Yuqorida ko'rsatilgan usullar bir-birini to'ldiradi va kompleks diagnostik yondashuvni ta'minlaydi. Endoskopiya invaziv bo'lishiga qaramay, uning diagnostik qiymati juda yuqori. Radiologik usullar esa keng ko'lamli tasvir olish imkonini beradi, lekin ionizatsiya ta'siridan ehtiyot bo'lish zarur. Genetik tahlillar kelajakda personalizatsiya qilingan tibbiyotning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Xulosa

Zamonaviy texnologiyalar oshqozon-ichak kasalliklarini samarali aniqlash imkonini beradi. Kelgusida quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

Zamonaviy usullarni keng joriy etish.

Diagnostik vositalarni mahalliy sharoitlarga moslashtirish.

Shifokorlarni zamonaviy texnologiyalardan foydalanishga o'rgatish.

Genetik tahlillarni ommalashtirish va ularni moliyaviy jihatdan qulay qilish.

Adabiyotlar

1. Benn S.S., Mixaelson K.F. Zavisit li vliyanie grudnogo vskarmlivaniya na atopicheskiy dermatit ot semeynogo anamneza allergii? //Jurnal pediatrii. - 2012. - T. 147. - №. 1. - S. 128–129.
2. Bogatyreva K. S. Sostoyanie pishchevaritelnogo trakta u detey doshkolnogo vozrasta s atopicheskim dermatitom / Bogatyreva K. S., Repetskaya D.V., Lishke D.V., SHaydullina E.V.// Zdorove semi - 21 vek. - 2013. - № 1 (1). - S. 023–034.
3. Kelli T., Buksbaum Dj. Jeludochno-kishechnye proyavleniya mukovissidoza //Zabolevaniya organov pishchareniya i nauki. - 2015. - T. 60. - №. 7. - S. 1903–1913 gg.
4. Mirrakhimova M.H., Nishanbaeva Clinical Manifestations Of Connective Tissue Dysplasia In Children WithGlomerulonephritis/Journal of Pharmaceutical Negative Results | Volume 13 | Special Issue 9 | 2022,rr.4203-4205.
5. Mixaylova O. D., Bajenova N. L., Vaxrushev YA. M. Vliyanie urbanizatsii na osobennosti pitaniya Bolnyx xronicheskim pankreatitom v Udmurtskoy Respublike //zdorove, demografiya, ekologiya finno-ugorskix narodov health, demography, ecology. – 2017. – S. 488.
6. Soboleva N. G., Pervishko O. V. Atopicheskiy dermatit u detey rannego vozrasta s proyavleniyami disfunktsii JKT i kojnogo sindroma //RMJ. – 2014. – T. 22. – №. 3. – S. 212–213.